

от легенды тем, что она не апеллирует к традиции, а рассказывает историю из современной жизни, произошедшую с самим рассказчиком, но чаще – с его знакомыми или знакомыми его знакомых. Среди сказок, обработанных писателем, к сказкам-легендам можно отнести следующие: «Всем болезням болезнь», «Человечье око», «Рай и пекло», «Великий грешник».

Таким образом, анализ текстов белорусских и немецких литературных сказок позволяет сделать вывод о том, что сказка фиксирует особенности национального менталитета: немцы отличаются трудолюбием, педантичностью, практичностью, они пунктуальны и заботятся о своих семьях; белорусы терпеливы, скромны, привязаны к своей родине. Сходство немецких и белорусских сказок состоит в том, что они аккумулируют и транслируют общечеловеческие ценности.

Литература

1. Неелов, Е.Н. Сказка, фантастика, современность / Е.Н. Неелов. – Петрозаводск, 1987, С. 3–275.
2. Bolte, J. Anmerkungen zu den Kinder- und Hausmärchen der Brüder Grimm / J. Bolte, G. Polivka. – Bd. 1–5. – Leipzig, 1913–1932.

N.L. Druzhina, E. F. Bizunova

Vitebsk State University named after P.M. Masherev

e-mail: natalia.druzhina@mail.ru

e-mail: zheni.vitebsk@yandex.ru

Genre and Stylistic Features of German and Belarusian Literary Fairy Tales: a Comparative Aspect

Key words: literary fairytale, fairytale discourse, the picture of the world, national mentality, human values.

This article deals with the analysis of linguistic peculiarities of German and Belarusian fairytales; it is defined that this genre of literature accumulates peculiarities of national mentality. There The similarities and differences in perception of human values between Germans and Belarusians are revealed.

Т. А. Дубоўская

Віцебскі дзяржаўны ўніверсітэт імя П. М. Машэрава

e-mail: skryniatani@mail.ru

УДК 821.161.3-1.09"19"

ВЕРЛІБР МАКСІМА БАГДАНОВІЧА І ЯГО АЦЭНКА Ў ЛІТАРАТУРАЗНАЎЧЫХ ПРАЦАХ

Ключавыя словы: верлібр, паэтычная форма, вершаскладанне, вобраз паэтычны, нацыянальная літаратура.

Артыкул прысвечаны разгляду айчынных літаратуразнаўчых прац, у якіх даследуюцца верлібры Максіма Багдановіча. Акцэнтуюцца ўвага на вылучэнні навукоўцамі такіх адметных рыс свабодных вершаў класіка, як новая змястоўнасць, вобразная лаканічнасць, размоўная інтанацыя і інш.

Пачынальнікам паэтычнага эксперыменту – стварэння свабодных вершаў – у беларускай літаратуры ХХ ст. з’яўляецца Максім Багдановіч, першы верлібр якога быў надрукаваны ў «Нашай ніве» ў 1914 годзе пад назвай «Ты доўга сядзела за сталом...» (у рукапісным варыянце твор меў назву «За газетай»). Большасць свабодных вершаў паэта адносіцца да інтымнай лірыкі і звязана з імем Ганны Какуевай, з якой М. Багдановіч пазнаёміўся і ў доме якой пастаянна быў у 1910 – 1913 гг. («Халодная, ясная ноч...», «Вы так часта пазіралі ў люстру...», «Больш за ўсё на свеце жадаю я...», «Мая гаспадыня...», «Муар», «Ці ведаеце Вы, цёмнавокая пані...», «Дваіняткі», «Я – непрыкметны, шэры чалавек...»). Названыя творы ўяўляюць сабой чарнавыя, незавершаныя фрагменты, якія змешчаны ў раздзеле «З чарнавых накідаў» у першым томе «Поўнага збору твораў» пісьменніка. У паэтычнай спадчыне творцы таксама маюць месца верлібры філасофскага («Я хацеў бы спаткацца з Вамі на вуліцы...») і эстэтыка-медытатывага («Былае, вада перапоўніць...») характару. Такім чынам, верлібры М. Багдановіча паклалі пачатак станаўленню і развіццю ў беларускай літаратуры новай паэтычнай формы, якая ўзнікла ў заходнееўрапейскай паэзіі ХІХ ст. і набыла асаблівае распаўсюджанне ў сусветнай літаратуры ХХ ст.

Верлібр М. Багдановіча зрабіўся аб’ектам плённага даследавання такіх літаратуразнаўцаў, як Р. С. Бярозкін, А. К. Кабаковіч, У. Ю. Верына, а таксама тэарэтыкаў вершаскладання: М. М. Грынчыка, В. П. Рагойшы, І. Д. Ралько. У кнігах, прысвечаных жыццёваму і творчаму шляху М. Багдановіча, верлібр аналізуецца (дакладней – узгадваецца аглядава) у кантэксце разнастайнасці вершаваных форм паэта, а таксама ідэйнага аналізу яго філасофскай і інтымнай лірыкі найперш А. А. Лойкам, І. Я. Навуменкам, М. М. Барсток, А. М. Бачылам, Н. Б. Ватацы,

В. Я. Ляшукі інш., у асобных раздзелах кніг – У. В. Гніламедавым («Паэзія і мадэрнізм» у кнізе «Ад даўніны да сучаснасці: Нарыс пра беларускую паэзію»), У. М. Конанам («Апошні свой скарб аддаю» (1986) у кнізе «Максім Багдановіч. Пясняр чыстае красы: успаміны, артыкулы, прысвячэнні»), артыкулах – Л. К. Тарасюк («Пад зоркай Венеры: Лірыка кахання ў паэзіі Максіма Багдановіча»), І. М. Запрудскім («“Так казаў бы я...”: асэнсаванне творчасці Максіма Багдановіча (верш “Я хацеў бы спаткацца з Вамі на вуліцы...”»)), В. А. Максімовічам («Беларуская літаратура пачатку XX стагоддзя: еўрапейскі кантэкст») і інш. У энцыклапедыі «Максім Багдановіч» (2011) змешчаны артыкулы айчынных даследчыкаў, прысвечаныя свабодным вершам паэта. У іх пададзены дадатковыя каментары, даследуюцца ідэйны змест, паэтыка верлібраў М. Багдановіча («Двайняткі», «Я хацеў бы спаткацца з Вамі на вуліцы...» Ю. В. Пацюпы, «Мая гаспадыня», «Муар» Л. К. Тарасюк, «Вы так часта пазіралі ў люстру...» Т. К. Чабан, «Больш за ўсё на свеце жадаю я...» Н. М. Пыско, «Я – непрыкметны, шэры чалавек» А. М. Багамолавай).

Даследчык беларускага свабоднага верша А. К. Кабаковіч сцвярджае, што дзякуючы творчаму таленту М. Багдановіча верлібр у нацыянальнай літаратуры набыў выразны эстэтычны арэол. З’яўленне першага «чыстага» па сваёй форме верлібра М. Багдановіча «Ты доўга сядзела за сталом...» і многіх іншых падобных узораў садзейнічала пашырэнню не толькі прасадыхных, г.зн. структурна-фармальных, межаў версіфікацыі, але і змястоўных. Творы паэта вызначаліся наватарствам [6, с.13]. Строгая рэалістычнасць фактаў, праявілінасць, вобразная лаканічнасць, гутарковасць мовы – характэрныя рысы, што вылучае літаратуразнаўца ў верлібры «Ты доўга сядзела за сталом...», які, аднак, пакідае адчуванне не праявілінасці, а паэтычнага тэксту. А. К. Кабаковіч зазначае, што імкненне да разняволення паэтычнага радка выявілася ў М. Багдановіча яшчэ раней у вершы-эпіграфе «Вы, хто любіце натрапіць...» (1912), які ўсё ж яшчэ набліжаны да сілаба-тонікі [6, с.12].

Гаворачы пра творчасць беларускага лірыка, І. Я. Навуменка адзначае, што «Багдановіч уводзіць у беларускую паэзію эпічную інтанацыю і малюнак, і гэта, бадай, найбольшая яго заслуга. Вершы “беларускага складу” ёсць у многіх паэтаў, а вось спакойная эпічная інтанацыя, багацце, рэчыва-прадметнае бачанне свету – толькі ў яго» [7, с.318].

У. В. Гніламедаў падкрэслівае, што ўся паэзія М. Багдановіча «прасякнутая пафасам гуманізму, імкненнем да гарманізацыі жыцця. Так, роздум паэта ўключаў ваганні, сумненні, усебаковы аналіз псіхічнага стану чалавека, адчуванне маральнай неўладкаванасці і дэгуманізацыі свету, але ён не бачыў і не прызнаваў альтэрнатывы жыццю. Сэнсавая ёмістасць яго паэтычных вобразаў спалучае ў сабе бытавое і быццёвае, дасягаючы неабходнай мастацкай шматмернасці» [4, с.71]. Менавіта з творчасцю М. Багдановіча даследчык звязвае працэс інтэлектуалізацыі айчыннай паэзіі, развіццё яе культуры, ураўнаважанасць у лірыцы пачуцця і думкі [4, с.78].

У артыкуле «Свабодны стих Максима Богдановича: поэтика незавершенности» У. Ю. Верына акцэнтуюе ўвагу на эвалюцыі метрыкі лірыка, вызначае месца свабоднага верша ў яго творчасці. Даследчык размяжоўвае верлібры і пераходныя формы верша паэта з улікам перавагі ў апошніх пэўнага метра, наяўнасці радкоў з выразнай сілаба-танічнай структурай, урэгуляванасці па колькасці іктаў. Названыя элементы характэрны для хрэстаматыйнага багдановічаўскага твора «Ты доўга сядзела за сталом...», які У. Ю. Верына не адносіць да ліку свабодных вершаў паэта. Літаратуразнаўца таксама выказвае думку пра тое, што «Багдановіч выкарыстоўваў верлібр у тым ліку і як чарнавік да сілаба-танічных вершаў. Тады, можа быць, стане яснай прырода тых накідаў, якія я ўпэўнена выкрэсліваю з ліку верлібраў Багдановіча» [3, с.76–77].

Арыгінальнае вызначэнне свабодных вершаў М. Багдановіча, якое, на нашу думку, не патрабуе залішняга тлумачэння, дае Р. С. Бязрозкін: «Вельмі часта яны (верлібры. – Т. Д.) выглядаюць не столькі “формай”, колькі рэальным чалавечым учынкам, канкрэтнай псіхалагічнай “дзеяй”. <...> У гэтых верлібрах – подых надзей, яны – “душэўны тэмбр” (словы Багдановіча) чакання і веры, “гарантыя” перамен <...> верлібры – самае светлае, маладое, шчаслівае з усяго, што ён (М. Багдановіч. – Т. Д.) напісаў...» [1, с.101–102]. Такім чынам, «запазычыўшы» чужую для айчыннай паэзіі форму, паэт уклаў свой, адметны, знакавы змест.

Структурнае падабенства свабодных вершаў А. Блока і М. Багдановіча разглядаецца У. Ю. Верынай у артыкуле «Верлібр Серебряного века (А. Блок и М. Богданович)». У ім даследчыкам сцвярджаецца думка пра тое, што ў сваіх вопытах у напісанні верлібраў беларускі лірык арыентаваўся на паэзію А. Блока, а не на творчасць В. Брусава, якога называюць літаратурным настаўнікам М. Багдановіча. Адначасова вобразнае напаўненне свабодных вершаў, падыход да спалучэння метафарычнага, «паэтычнага» і размоўнага, «нейтральнага» ў рускага і беларускага

паэтаў значна адрозніваюцца. У. Ю. Верына вылучае ў верлібрах беларускага творцы імкненне да рэчыўнасці і прастаты, адсутнасць яркіх і складаных метафар, гульні сэнсамі і вобразамі, металітаратурнымі і біяграфічнымі паралелямі, што характэрны для паэзіі А. Блока. «Філасафічнасць у прастаце – такім можна ўбачыць эстэтычны прынцып першага беларускага верлібра» [2, с.23].

Дэталёвы аналіз творчай спадчыны беларускага паэта ў рэчышчы вершаскладання праводзіцца І. Д. Ралько, які стварыў метрычны даведнік да вершаў М. Багдановіча, і В. П. Рагойшам. Апошні вылучае тры сістэмы вершавання, да якіх звяртаўся М. Багдановіч: танічную, сілаба-танічную, верлібрыстычную. Даследчык сцвярджае, што з беларускім творцам звязаны і першыя прыклады выкарыстання ў айчыннай паэзіі свабоднага верша, які ў тагачаснай багатай рускай і заходнееўрапейскай паэзіі толькі-толькі пачынаў ужывацца [8, с.268]. На думку В. П. Рагойшы, у станаўленні верлібра на беларускай глебе прасочваецца «славянскі след» – уплыў на паэзію М. Багдановіча творчасці паляка Ю. Славацкага, украінца І. Франко і рускага пісьменніка В. Брусава, якія ўжо тады карысталіся свабодным вершам.

Уплыў на паэзію М. Багдановіча ідэй Фрыдрыха Ніцшэ аналізуе І. М. Запрудскі на прыкладзе свабоднага верша лірыка «Я хацеў бы спаткацца з Вамі на вуліцы...». У ім выяўляецца блізкасць творцы да нямецкага філосафа ў адчуванні еднасці асабістага лёсу з лёсам усяго чалавецтва. Разам з тым відавочна і адрознасць – «аптымізм» філосафа і «эмацыйны» песімізм-разгубленасць паэта, выразнае дыферэнцаванае (кантынентальнае) стаўленне да чалавецтва першага і поўнае зліццё з інтарэсамі планетарнай цывілізацыі другога» [5, с.15]. Па словах даследчыка, М. Багдановіч сваім верлібрам сцвердзіў творчы падыход да асэнсавання змястоўнасці крыніцы вобраза з пазіцый аксіялагічных праблем і рэалій нашага часу [5, с.15]. Акрамя гэтага, І. М. Запрудскі прыводзіць сем дадатковых радкоў верша, якія не цытаваліся, а толькі захаваліся ў чарнавым варыянце беларускага паэта, і сцвярджае тым самым, што пазначаны верлібр – узор не толькі філасофскай, але найперш інтымнай лірыкі.

Такім чынам, верлібр у беларускай паэзіі стаў наватарскай жанравай формай дзякуючы творчым набыткам найперш М. Багдановіча. Пры аналізе верлібраў паэта беларускія літаратуразнаўцы (А. К. Кабаковіч, І. Я. Навуменка, У. В. Гніламедаў, Р. С. Бярозкін, У. Ю. Верына) адзначаюць іх вобразную лаканічнасць, размоўную інтанацыю, рэчыўна-прадметнае ўспрыманне творцам свету. Класік беларускай літаратуры прыўнёс у айчынную лірыку новую змястоўнасць, сваю арыгінальную паэтыку, пашырыў жанравыя межы літаратуры.

Літаратура

1. Бярозкін, Р. С. Па законах красы / Р. С. Бярозкін // Постаці : артыкулы пра паэтаў / Р. С. Бярозкін. – Мінск : Беларусь, 1971. – С. 58–103.
2. Верина, У. Ю. Верлібр Серебряного века (А. Блок и М. Богданович) / У. Ю. Верина // Научные труды кафедры русской литературы БГУ : сб. науч. ст. – Минск : РИВШ, 2012. – Вып. VII. – С. 14–24.
3. Верина, У. Ю. Свободный стих Максима Богдановича: поэтика незавершенности / У. Ю. Верина // Творчасць Максіма Багдановіча ў кантэксце сусветнай літаратуры : матэрыялы міжнар. навук. канф. да 120-годдзя з дня нараджэння Максіма Багдановіча, Мінск, 25–26 ліст. 2011 г. / НАН Беларусі, Ін-т мовы і літ-ры імя Якуба Коласа і Янкі Купалы ; рэд-кал.: А. А. Манкевіч (уклад.) [і інш.]. – Мінск, 2011. – С. 74–77.
4. Гніламедаў, У. В. Ад даўніны да сучаснасці: Нарыс пра беларускую паэзію / У. В. Гніламедаў. – Мінск : Маст. літ., 2001. – 246 с.
5. Запрудскі, І. М. «Так казаў бы я...»: Асэнсаванне творчасці Максіма Багдановіча (верш «Я хацеў бы спаткацца з Вамі на вуліцы...») / І. М. Запрудскі // Роднае слова. – 2004. – № 3. – С. 14–17.
6. Кабаковіч, А. К. Беларускі свабодны верш / А. К. Кабаковіч. – Мінск : Навука і тэхніка, 1984. – 175 с.
7. Навуменка, І. Я. Максім Багдановіч / І. Я. Навуменка // Гісторыя беларускай літаратуры XX ст. : у 4 т. / НАН Беларусі, Ін-т літ-ры імя Янкі Купалы ; пад агул. рэд. У. В. Гніламедава. – Мінск : Беларус. навука, 1999. – Т. 1. – С. 265–318.
8. Рагойша, В. П. На перасячэнні славянскіх традыцый: Верш Максіма Багдановіча / В. П. Рагойша // Славянскія літаратуры ў кантэксце сусветнай : матэрыялы X міжнар. навук. канф., Мінск, 6–8 кастр. 2011 г. / Беларус. дзярж. ун-т ; пад агул. рэд. І. А. Чароты. – Мінск, 2011. – С. 265–272.

T. A. Dubovskaya

Vitebsk State University named after P. M. Masharov

e-mail: skryniatani@mail.ru

Vers libre Maxim Bogdanovich and evaluation of literary works

Key words: verslibre, poetic form, versification, poetic image, national literature.

The article considers the domestic literary works which explore vers libres Maxim Bogdanovich. The attention is focused on the allocation of scientists such distinguishing features of vers libres as new content, figuratively lokonichnost, conversational tone, and others.